

I. P. CVETAN:

Mati in sin.

Slika iz mestnega življenja.

Osebe:

Marijana	}	sestri	Prva	}	natakarica
Ivana			Druga		
Ivan, Ivanin sin			Prvi	}	stražnik
Peter Maček			Drugi		

Preprosta soba; proti večeru.

Marijana (sedi pri mizi): Kmalu bo bolje. Čaj boš pila, pogrelo te bo in čutila se boš trdnejšo. Glava te boli, praviš, in v srcu te nekaj teži. O, jaz vem, kaj ti je. Sin je na potovanju, in ti vedno misliš, da se mu kaj žalega zgodi. Sin pride zdrav domov in — kakor je pri odhodu omenil — še danes.

Ivana (sedi na divanu): Moj sin!

Marijana: Zdrav se ti vrne. Koren ga dobro poplača; kdo zna bolje ponujati blago kakor tvoj Ivan? Kdo zna tako dobro govoriti?

Ivana: Srce mi počí. Danes sem ga videla v sanjah. Mrtvega so mi ga prinesli domov.

Marijana: Take so pač sanje v bolezni. Zdaj grem pogledat v kuhinjo, če čaj že vre. (Odide.)

Ivana (sama): O, da bi se mi vrnil sin domov! Edina podpora mi je. (Odmor.) Kako me boli glava, kako mi je bolno srce. Včeraj še zdrava, danes pa taka, napol mrtva. Edina tolažba mi je sedaj sestra. Kaj bi bilo, ko bi te ne imela. (Odmor.) „Odložite vse svoje skrbi in upajte, da vam Bog pomaga.“ Tako je govoril v nedeljo na prižnici mladi kaplan. Upam, sin pride domov zdrav, vesel, ljubeznivo mi poda roko, pa bo vse dobro. (Kašlja.) O, ta kašelj!

Marijana (prinese čaj ter ga poda Ivani): Na, tu imaš. Pij, pa ti odleže.

Ivana (pije, potem reče): Bog ti povrni tvoj trud!

Marijana (se ogreje z veliko zimsko ruto): Čas je prišel, da moram iti domov; čaka me še veliko opravila doma. (Odmor.) Saj ti bo že bolje.

Ivana (tiho): Lahko greš.

Marijana: Lahko noč... Bom že še kaj jutri prišla. (Gre ven.)

Ivana: Lahko noč. (Sama, vstane težko stopi k mizi in postavi na njo skudelico.) Oh, kako me vse boli... Sestra pa tudi ne more biti vedno pri meni, ker ima doma svoje skrbi in opravke. (Odmor.) O da, sin pride domov; saj je Bog tako dober. Kako bi se mi odvalil kamen od srca! Kako je ta kamen težak, srce šibko. (Vrže v peč nekaj polen.) Tako bo gorko v sobi. (Počasi stopa po sobi.) Kako težko hodim. Noge se mi šibe, život je grozno težak. Ne morem več hoditi. (Leže po divanu.)

(Nastane večer; v sobi je temno)

Ivana (se vzdigne): Temno je, luč je treba prižgati. (Prižge svetilko.) O Bog, ne pusti me tako zapuščeno umreti! Čedaljebolj slabo se čutim. Če je tvoja volja, o Gospod, tako... (Sliži trkanje.) Nekdo trka... Dalje!

Natakarica (vstopi): Dober večer, gospa! Ni gospoda sina Ivana doma? Tudi dobro. Kadar pride, mu recite, prosim, da naj se oglasi še danes v gostilnici „Pri hrastu“. Je namreč nekaj jako važnega tam; gospod Kotnik ga želi k sebi. Ker se mi jako mudi, moram takoj iti... Lahko noč, gospa!

Ivana (sama): O, ne. Ne bom mu povedala, ne. O zavodnica! Vse vem, kaj je. (Odmor.)

Ivan (pride in odloži kovčeg): Hitro mi pripravite boljše črevlje!

Ivana (glasno): Ivan sin moj, prišel si! Pa še roke mi ne podaš in tako si ti mudi nekam! (Gre k njemu.)

Ivan: Nič, nič; hitro se naj zgodi, kar želim...

Ivana (vesela): Vse, vse se zgodi, sin. Da si le prišel. (Išče črevlje.)

Ivan: Pa denar mi tudi pripravite.

Ivana (začudeno): Kaj, denar? Saj ga imaš sam...

Ivan: Vsega sem porabil... V skrinji je še nekaj desetakov.

Ivana (prestrašeno): Čemu rabiš denar nocoj? Večerjo skuham in potem greš lahko spat, saj si tako utrujen!

Ivan (razjarjen): Kdo mi zapoveduje spat iti. H Kotniku grem, kakor mi veli natakara Ana, ki me čaka pred hišo.

Ivana: Sin!

Ivan: Hitro denar sem in črevlje!

Ivana (vzame iz skrinje denar): Vedi, da je treba plačati stanovanje.

Ivan: Za to je še čas.

Ivana (prinese sinu črevlje in denar): Pa se vsaj kmalu potruji priti domov.

Ivan (obuva črevlje): Kadar odpravim.

Ivana: Kaj pa je pravzaprav?

Ivan: Stvar je tajna.

Ivana: Samo hitro pridi domov; ali ne vidiš, kako sem slaba? Ti me pa še razburjaš. Sin, ali bi ne bilo prijetneje iti spat?

Ivan (zasmehljivo): Še prijetneje je v gostilnici.

Ivana: Sin!

Ivan (odpravljen): Gotov sem; torej do jutra ne pridem. Lahko noč! (Odhaja.)

Ivana (sama): Šel je zopet. Vidi, da sem bolna, pa neče ostati doma; pa v tej zimi. Zavodniki ga vabijo v svojo družčino, Ivan pa je tako radodaren. (Odmor.) Vedno večjo utrujenost čutim, noge se mi šibe in... (Sede na divan.) Tako lepó sem ga učila; ko je bil še mlad in majhen, kako se mora starše spoštovati, pa on je imel vedno svoje muhe. Pa ta njegova nelepa navada. Reži nad menoj, da se skoro soba trese, če ga kaj vprašam

ali opominjam, če pa molčim, pa zopet ni zanj... Še govoriti ne morem več... (Sliši trkanje.) Že zopet eden; ne dajo mi miru... Prosto!

Peter Maček (stariak človek in pijanec): O, dober večer, gospa mamica! Kako se kaj počutite? Zdravi ste, zdravi; se vam vidi na licih. Pa tako sami kakor puščavnik v svoji kotlini. Nekaj čmerni izgledate, nič prav veseli niste... (Zase.) Veseli me, veseli! Po kaj sem pravzaprav prišel; aha, sem se že spomnil. (Ivani.) Oh, kako mi je grlo suho, komaj usta odpiram, jezik se mi nerodno giblje. Gospoda sina še ni doma; o, danes pride tudi „K hrastu“.

Ivana (jezno): Zdaj mi je pa že dovolj vaših budalastih besed. Sin še ni prišel in tudi ne pride „K hrastu“. Opravili ste, noč je...

Peter Maček (lokavo): Oprostite, če sem vas razžalil... (Ozira se po sobi.) Sin je že prišel domov. Veseli me. Vedite, jaz se ne dam kar tako spraviti na led. Premodra buča sem. Vidite tam-le sinov potni kožuh? Znamenje je to, da je doma, oziroma, ker ga tu ni „Pri hrastu“. Modra glava sem; ne gremo radi na led. Veseli me. (Zase.) Na snidenje, Ivan, v gostilnici „Pri hrastu“. Veseli me. (Odhaja.)

Ivana (sama: vstane): Kako mi je zoprna ta človek, ki je edini vzrok, da je tak moj sin. Zavodneži vsi po vrsti. Zakleniti moram vrata, da me še kdo ne pride nadlegovat. (Gre zaklepat zunanja vrata. Pride nazaj.) Kadar Ivan pride, že pozvoni in mu grem lahko odpret...

(Zunaj je temna noč; svetilka je privita, da je napol svetlo v sobi.)

Ivana (sama; leži na divanu): Dnevi mladosti mi stopajo pred oči. Srečni, blaženi čas, ki ne gledaš v bodočnost. Čas ljubezni! Da! Reparjev Tone, bogat kmetiški sin, a jaz uboga deklica. Tone je bil od staršev zavržen zaradi mene, mene so sovražili njegovi starši zaradi njega. Dobil je službo; živela sva srečno skupaj samo tri leta. Umrli mi je; da bi še jaz z njim umrla, vsaj ne bi toliko žalosti pretrpela zaradi sina, ki mi bo, kakor sem menila, edino veselje! A varala sem se. (Odmor.) Leta teko in minevajo... Sin, drugače priden za delo, je postajal hudobnejši proti meni. Ne govori lepo z menoj, ne sluša me več. Pa vseeno me ima rad, saj sem pri njem, živi me... Kaj bi bilo, ko bi me... ne smem si misliti... Res ga ne bo do jutra; bolje je, da ležem v posteljo. (Vstane od divana in se odpravi v posteljo.) Ivan, moj sin!... Nekaj strašnega slutim... Ne, ne, nič ne bo hudega. Vse se bo na dobro obrnilo. (Moli.) Oče naš, ki si v nebesih... (Potem vzdihne.) V prsih čutim, kakor bi me nekaj grizlo, glava mi je vroča, noge se mi tresejo... O sveta Marija!... Ko bi mogla zaspati. Roke so težke kakor svinec, cela gora je nad menoj; kako me to teži. (Pomiri se) Kaj blebetam?... (Nekaj časa molči, potem v polsnu.) Dobro se imajo pri mizi; na mizi vsakovrstna jedila in kuhano vino. Kako bi meni dobro delo! Vrhutega mečejo štiri osebe — moški so — tiste podobice in denar štejejo... Med temi je moj sin — Ivan. Moj sin! Nič že nima denarja, vse je že zaigral. Zakolne, zakriči, pobledi... Na noge skoči, zagrabi po steklenici in jo zaluci v one tri... Krik po prostoru... Oni

trije se razkačijo, v rokah se zasvetijo noži ter planejo kvartopirci nadenj . . . Groza v gostilnici . . . Krvava so tla, Ivan je mrtev . . . (Glasno.) Mrtev! (Osvesti se.) Kakšne podobe so vstajale pred menoj? (Sliši zvonec.) A zdaj je prišel. Odpirat mu moram iti. (Odpravi se ven.)

(Nekaj časa odmor.)

Ivana (zunaj): Jezus, Marija, mrtev!

(Dva stražnika prineseta Ivana mrtvega v sobo in ga položita na njegovo posteljo. Za tem prineseta dve natakarici onesveščeno mater in jo deneta na njeno posteljo.)

Prvi stražnik (pri mrtvem Ivanu): Nič več življenja v njem.

Drugi stražnik: Oni ptiči so že na varnem.

Prvi stražnik: Dobro je to.

Prva natakarica: Kaj bo počela mati, ubožica!

Druga natakarica (moči Ivano z mrzlo vodo na čelu): Meni se smili. Že tako bolehna, zdaj bo njena bolezen še večja. Kako se je prestrašila.

Prvi stražnik: Vidve ostanita še tukaj, midva pa morava iti. (Stražnika odideta.)

Druga natakarica: Skoro pride zopet k zavesti!

Ivana (napol v zavesti): Kaj je z menoj, kje sem? Kdo sta vidve, ženski? Kje je moj sin? (V popolni zavesti.) Kam ste mi dali sina? (Vstane iz postelje, druga natakarica pomaga.) Mrtev na tej postelji! (Plane k Ivanovi postelji in joče.) Kaj so storili s teboj? Kdo te je, kdo te je zaklal? Povej mi! . . .

Prva natakarica: Tisti neumni Maček ga je z nožem, ko so igrali 21.

Druga natakarica: Je že zaprt . . .

Ivana: Moj sin! Še enkrat mi poglej v oči, reci eno besedo. Nič . . . Ti si mrtev, ubili so te, uničili so mene. Jaz nesrečnica . . . naj umrem; saj mi ni več živeti. O, vsi svetniki, stojte mi na strani. Umrjem rada. (Težko diha.) Diham težko, govorim slabo, vse me boli, naj le umrjem. O Bog, reši me iz tega življenja! (Moli.) . . . V tvoji milosti umiram! pojdi ena po duhovnika! (Druga natakarica gre.) Zadnja ura se mi bliža. Nič več ne morem. (Prva natakarica ji pomaga v posteljo.) Oče naš, ki . . . (Odmor.) Končano . . .

Prva natakarica (vznemirjeno): Za Boga, kaj se godi? Umira . . . Duhovnika še ni. (Poklekne.) O Bog! . . .

Ivana (tiho): Končano je . . . moči me . . . za—pu—ščajo . . . Ivan . . . moj . . . (Umre.)

Prva natakarica (hitro vstane): Tudi ta mrtva! (Zopet poklekne in moli natihoma.)

Zavesa pade.

